

Akseki'de İlmî Hayat: Müderrislerin Biyografik İncelemesi

Scholarly Life in Akseki: A Biographical Study of the Mudarrises

Şerafettin YILDIZ¹

Selçuk Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Arap Dili ve Edebiyatı Bölümü, Konya, Türkiye

Geliş Tarihi/Received: 09.01.2025
Revizyon Veriliş Tarihi/Revision Issued: 20.01.2025
Revizyon Bitiş Tarihi/Revision Ended: 24.01.2025
Kabul Tarihi/Accepted: 28.01.2025
Yayın Tarihi/Publication Date: 29.03.2025

Sorumlu Yazar/Corresponding author:

E-mail: serafettinyildiz@selcuk.edu.tr

Cite this article: Yıldız, Ş. (2025). Scholarly Life in Akseki: A Biographical Study of the Mudarrises. *A Journal of Iranology Studies*, 22, 42-56.

Atıf: Yıldız, Ş. (2025). Akseki'de İlmî Hayat: Müderrislerin Biyografik İncelemesi. *Doğu Esintileri*, 22 42-56.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-Noncommercial 4.0 International License.

Öz

Akseki, Türkiye'nin güneyinde, Antalya iline bağlı olan ve Toros Dağları'nın eteğinde, doğayla iç içe bir konumda yer alan bir ilçedir. Antik dönemlerden günümüze kadar pek çok medeniyete ev sahipliği yapmış olan Akseki, bu yönüyle tarih boyunca önemli bir kültür ve bilim merkezi olma özelliği taşımaktadır. Osmanlı yönetimi altında, Akseki ilim ve kültür alanında da önemli bir gelişim göstermiştir. Akseki, özellikle eğitim ve öğretim faaliyetlerinin yoğun olduğu, medreselerin aktif olduğu bir yerleşim yeri olarak öne çıkmıştır. Aksekili müderrisler, bu ilim merkezlerinde görev yaparak hem Akseki'nin kültürel mirasına katkıda bulunmuş hem de dönemin önemli bilimsel gelişmelerine öncülük etmiştir. Bu çalışmada, Osmanlı döneminde Akseki'deki medreselerde görev yapan ve özellikle Aksekili olan müderrislerin biyografik incelemesi yapılmıştır. Bu araştırmada toplamda 40 müderrisin biyografileri incelenmiş olup, her birinin Osmanlı ilmî hayatındaki yeri ve Akseki'nin tarihsel süreçteki rolü üzerine derinlemesine analizler yapılmıştır. Bu inceleme, yalnızca Akseki'nin tarihi ve kültürel geçmişini daha iyi anlamamıza yardımcı olmakla kalmayıp, aynı zamanda Osmanlı İmparatorluğu'ndaki eğitim sistemine dair daha geniş bir perspektif sunmayı hedeflemektedir. Akseki'nin bilimsel hayatına dair bu biyografik araştırma hem yerel tarihçiler hem de Osmanlı dönemi eğitimine ilgi duyan araştırmacılar için önemli bir kaynak teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: İlmî hayat, Müderris, Akseki

ABSTRACT

Akseki, located in the southern part of Turkey and part of the Antalya province, is a district situated at the foothills of the Taurus Mountains, surrounded by nature. Having hosted numerous civilizations from antiquity to the present, Akseki has historically been an important cultural and intellectual center. Under Ottoman rule, Akseki also experienced significant development in the fields of science and culture. Particularly, it stood out as a settlement with active educational and teaching activities, where madrasahs played a prominent role. The scholars (müderris) of Akseki, who served in these intellectual centers, contributed to both the cultural heritage of Akseki and led important scientific developments of the era. This study conducts a biographical examination of the muderris who worked in the madrasahs of Akseki during the Ottoman period, focusing specifically on those who were natives of Akseki. A total of 40 scholars' biographies have been analyzed in this research, with in-depth assessments of each individual's place in Ottoman intellectual life and Akseki's role in the historical context. This examination not only helps us better understand the historical and cultural background of Akseki but also aims to offer a broader perspective on the educational system in the Ottoman Empire. This biographical study of Akseki's intellectual life serves as an important resource for both local historians and researchers interested in Ottoman education.

Keywords: Intellectual life, Scholar, Akseki

GİRİŞ

Akseki ismi öyle zamanlar olmuştur ki Marla-Marulle ve Marulye isimleriyle birlikte anılmıştır. Marla ismi, arşivlerde ve resmi devlet yazışmalarında hiç kullanılmamış ancak Marulle ve Marulye isimlerinin kullanıldığı görülmüştür. Bugün yörede kullanılan Marla isminin, şivesel bir değişim sonucu Marulle-Marulye'den dönüştüğü düşünülmektedir. Günümüzde bilinen ilçe merkezi Marulle olarak anılmış ve Akseki ismi, yöreyi kapsayan bir isim olarak kullanılmıştır. Gündoğmuş, İbradı, Ormana, Cevizli ve yöresinde yerleşimler; Akseki'dir. Buralara Akseki denmektedir. Akseki, aslında genel olarak yörenin adıdır. Manavgat'tan Beyşehir'e kadar olan sahanın ismidir.

Günümüzde Akseki aslında Marulye kasabasıdır. Akseki daha geniş bir alanı içine alır. Defter-i Hakani dizisinde Alaiye Defteri 172 numaralı defterdeki bilgilere göre ise; 1868 yılına kadar Alanya livalıktır. Alaiye Livası olarak bilinmektedir. 1868'den sonra Antalya-Teke Livası olmuştur. Alanya ve Akseki kaza olarak bağlanır. Antalya da Konya vilayetine bağlanır. 1868 yılına kadar Akseki, İbradı ile birlikte Nevahi-i Alaiye olarak adlandırılır. 1460 yılında Marulye bir köydür. 1564 tarihli vergi kayıtlarında da bu isme rastlanır. Ahalisi Müslümandır. 1872 yılında Akseki Alaiye'den ayrılır ve bir müdür atanır. Akseki, 1874 yılında Akseki'de belediye kurulmuştur (Arslan, 2018, s.11-18; Arslan, 2013, s.4-5).

Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde Antalya ili Akseki kazasındaki medreseler eğitim-öğretim faaliyetlerinde aktif rol oynamışlardır. Sülles Mecidiye Medresesinde Müderrisler Hasan Rıfki Efendi, Abdurrahman Hilmi Efendi ve Hacı Sadık Efendi, Viranyaka Medresesinde Müderris Mehmet Said Efendi, Çimi Boşnak Mehmet Reşit Paşa Medresesinde Müderris Boşnakzâde Mehmet Efendi ve Müderris Mehmet Hilmi Efendi, Değirmenlik Medresesinde Müderris Said Efendi ve Müderris Yahya Efendi, Sadıklar Medresesinde Müderris Hacı Mehmet Sadık Efendi, Müderris Ali Efendi ve Müderris Hasan Hilmi Efendi, Akseki Medresesinde Numan Efendi, Gelvel Medresesinde Mehmet Sadık Efendi, Gödene Medresesinde Müderris Abdurrahman Efendi, Sarıhacılar Medresesinde Naim Efendi, talebelere ilk ve orta seviyede Arapça sarf-nahiv ve dini bilgiler öğretmişlerdir. Yüksek tahsil yapmak isteyen öğrenciler, önce yöreye yakın Seydişehir'deki Hacı Abdullah Efendi Medresesine veya Konya Medreselerine gitmişlerdir. Öğrencilerin bir kısmı da Akseki ve İbradılıların yoğun olduğu İstanbul Medreselerinde ilim öğrenmeyi tercih etmiştir. Bu çalışmada Akseki'nin merkezinde ve köylerindeki medreselerde veya başka şehirlerde ders veren müderrisler tanıtılmıştır. Müderrislerin hayatları ile ilgili kısa bilgiler verilmiş olup sıralama alfabetik olarak yapılmıştır.

Akseki Müderrisler

Abdullah Efendi -Müderris (Sarıhacılar, 1782-1840'da sağ)

Hacı Mehmet Efendi'nin oğlu olup 1782 yılında doğmuştur. 1256/1840 yılı Akseki nüfus sayımına göre Müderris Abdullah Efendi, 58 yaşında, uzun boylu ve Sarıhacılar köyünde 25 nolu hanede oturmaktadır. Müderris Abdullah Efendi'nin oğulları; Ahmet (26), Abdullah (23), Molla Mustafa (22) ve İsmail (18)'dir (NFS.d. 03359, 45, s.92).

Abdullah Efendi -Müderris (Fersun, 1794-1858)

Musa Efendi'nin oğlu olup 1794 yılında doğmuştur. 1840 yılı Akseki nüfus sayımına göre Musa Efendizâde Abdullah Efendi, 46 yaşında, imam-müderris, orta boylu, kara sakallı Fersun/Güçlüköy'de 1 nolu hanede kayıtlıdır. Müderris Abdullah Efendi b. Musa Efendi'nin bu tarihte Mehmet (8) ve Süleyman (6) adlarında iki oğlu vardır (NFS.d. 03359, 61, s.125). Müderris Abdullah Efendi b. Musa el-Fersunî, 1274/1858 yılında vefat etmiştir. Güçlüköy Mezarlığında medfundur (Arslan, 2022, s.82).

Abdullah Fehmi Efendi -Dersiâm (ö.1322/1906)

Hafız Ali Galip Efendi'nin oğludur. Abdullah Fehmi Efendi, 20 Nisan 1284 (2 Mayıs 1868)'de müderrisliğe atanmış ve Fatih Camii'nde dersiâmlığa başlamıştır. Abdullah Fehmi Efendi, H.1294'te huzur derslerine dahil olmuştur. Fatih icazet veren dersiâmlarından ve Süleymaniye İstanbul Müderrislerinden iken 17 Nisan 1322 (30 Nisan 1906) tarihinde vefat etmiştir (Albayrak, 1996, s.71; Zerdecî, 2008, s.136).

Abdullah Hilmi Efendi (Aksekili Hoca, 1869-1925)

H.1286/1869 yılında Akseki'nin Sadıklar köyünde doğmuştur. Babası Hacı İbrahim Efendi, annesi ise Geriş köyünden Fatma Hanım'dır. Abdullah Hilmi Efendi, ilk tahsilini memleketinde yaptıktan sonra Güzelsu Medresesi'nde halasının oğlu Hacı Sadık Efendi'de *Tasavvurat*'a kadar okumuştur. 1883 yılında Sadıklar köyünde medresenin açılması üzerine köyüne dönmüş, Hacı

Sadık Efendi'nin tavsiyesi üzerine Konya'ya gönderilmiştir. Konya'da Ziyâîye Medresesinde okumuş ve akrabası Büyük Aksekili Mehmet Emin Efendi'den Receb 1317'de (1899) icazet almıştır.

1900 yılında derse çıkarak tedris hayatına başlayan Abdullah Hilmi Efendi, uzun yıllar talebe yetiştirmekle meşgul olmuştur. İlk talebelerine icazet vereceği sırada seferberlik ilan edilmiş ve talebeleri savaşa katılmıştır. Bu öğrenciler askerden dönünce 24 Ekim 1923'te Şerafettin Camii'nde Konya uleması ve hocası Mehmet Emin Efendi'nin huzurunda merasimle icazet vermiştir. 1922 yılında Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliye Medresesi müderrisliğine getirilmiştir. Birinci sahn sınıfında hadis ve Meşarık okutmuş ve 1923'te tefsir ve hadis müderrisliğine atanmıştır. 4 Mart 1924 tarihinde medreselerin kapatılması üzerine maaşı kesilmiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı'na müracaat etmiş, ilmi seviyesi dikkate alınmış ve vaiz maaşı bağlanmıştır. Abdullah Hilmi Efendi, daha önce de İnciceli Medresesi müderrisliğinde bulunmuş, uzun yıllar burada müderrislik yapmış ve onun asıl hizmeti burada olmuştur.

Başkâtip Tahsinzâde Abdülmümin Efendi'nin kızı Azime Hanım'la evlenen Hilmi Efendi, iyi bir hattattı. Hat hocası ise, Halimzâde Ahmed Efendi idi. Yüzden fazla risâle ve icazetname kaleme almıştır. Âlim ve fazıl bir zat Abdullah Hilmi Efendi, münzevi bir hayat yaşamıştır. Hocası Mehmet Emin Efendi'ye nispetle Konya'da Küçük Aksekili Hoca namıyla ün yapmıştır. Abdullah Hilmi Efendi, h. 29 Muharrem 1344 (19 Ağustos 1925) tarihinde vefat etmiş ve Musalla Kabristanı'nda toprağa verilmiştir (Uçar&Uçar, 1990, s.281-282; Uz, 2011, s.28-29; Uz, 2013, s.399-400; "Aksekili Abdullah Hilmi", n.d.).

Abdurrahman Hilmi ÖZTEKİN (1859-1947)

Hafız Mehmet Efendi'nin oğlu olup "Abdülfezzahzâde" şöhretiyle maruftur. 5 Temmuz 1275/17 Temmuz 1859'da Akseki kazasının Sülles/Güzelsu nahiyesinde doğmuştur. İlk defa Sülles'te Mecidiye Medresesi'nde okumaya başlamış ve sırasıyla Ödemiş ve Konya'da Süleymaniye Medreselerinde ders okuyup 1308/1892 yılında Konya Müftüsü Aladağlı Ahmet Rüştü Efendi (ö.1910)'den icazet almıştır. Kadınhanlı Hacı Hüseyin (Feyzi 1823-1894) Efendi ve Tavaslı Osman (1832-1906) Efendi'den de tahsil görmüştür. 1310/1894 yılında memleketi olan Güzelsu nahiyesindeki Mecidiye Medresesi Müderrisliği'ne tayin olunmuştur. Nisan 1332/Nisan 1916'da aynı yerde müderris bulunuyordu (Albayrak, 1996, s.99).

Hafız Mehmet Efendizâde Abdurrahman Hilmi Efendi; Padişah Abdülmecit tarafından yaptırılan Mecidiye Medresesinde, medreseler kapanıncaya kadar müderrislik yapmış, ilmiye sınıfından maaş tahsis edilmiş ve ayrıca istediği yerde vaaz yapabilmesi için Diyanet İşlerinden bir vesika verilmiştir. Dini bilgileri ve Arapçası kuvvetli alan Müderris Abdurrahman Efendi; eski Diyanet İşleri Başkanı Ahmet Hamdi Akseki'nin de sarf ve nahiv hocasıdır (Öztekin, 1981, s71-73). Müderris Abdurrahman Hilmi Öztekin, 1947 yılında vefat etmiştir. Oğlu, öğretmen Mehmet Öztekin (1898-2000)'dir.

Abdurrahman Hilmi Efendi (1870-1910'da sağ)

Hasan Onbaşı denmekle maruf Hasan Ağa'nın oğlu olup 19 Mayıs 1286/31 Mayıs 1870'te Akseki kazasının Emiraşıklar köyünde doğmuştur. Fatih dersiamlarından Hezargradlı Hafız Osman (Hilmi h.1269/1852-1927) Efendi'den 24 Teşrinisânî 1314/6 Aralık 1898'de icazetname almıştır. 7 Temmuz 1318/20 Temmuz 1902'de Turgutlu'da Hacı Muharrem Medresesi Müderrisliği'ne tayin olunmuştur. Temmuz 1326/Temmuz 1910'da mezkûr medresede idi (Albayrak, 1996, s.100; Zerdecî, 2008, s.320).

Ahmet Efendi (Büyük Çimili, ö. 1326/1908)

Akseki'nin Çimi köyünde doğmuştur. İlk tahsilini köyünde tamamladıktan sonra Konya'ya gitmiş, orada önce Sırçalı Medrese müderrisi ulemadan Trabzonlu Hacı Ali Efendi'den, onun Adana'ya gitmesinden sonra da Müftü Kadınhanlı Hacı Hüseyin Efendi'de okuyarak icazet almıştır. Kıraat derslerini Kafalızâde Hacı Hasan Efendi'den okuyup bir icazet de ondan almıştır. İlm-i vucûhta ihtisas sahibi olarak yüzlerce talebe yetiştiren Hacı Ahmet Efendi'ye Şeyhü'l-Kurrâ' adı verilmiştir. Hacı Veyis Efendi de hocanın öğrencilerindendi.

Hacı Ahmet Efendi, iyi bir hattattı ve güzel sülûs, nesih ve ta'lik yazılar yazmıştır. Özellikle ta'lik yazı ile pek çok icazetname yazmıştır. Kur'ân-ı Kerim'in secaven-dini gösteren "*Tayfuru*" adında da bir kitabı vardır. Âlim ve fazıl olan Hacı Ahmet Efendi, 1326/1908 yılında Konya'da vefat etmiştir. Hacı Fettah Mezarlığı'nda medfundur. Kabir taşı kitabesinde şunlar yazılıdır:

Hu/ el-Merhum ve'l-mağfûr/ Şeyhu'l-kurrâ ve'l ulemâ-i kirâmdan/ Çimevî el-Hac Ahmet Efendi'nin ruhu/ Pür futuhuna el-fatiha 3 Cemazelahir 1326. (Uz, 2013, s.298; "Çimili Hacı Ahmet Efendi", n.d.).

Ahmet Fevzi ÖZÇİMİ (h.1272/1856-1952)

Ahmet Fevzi Efendi, 1272/1856 yılında Akseki'nin Çimi köyünde dünyaya gelmiştir. Babası, ulemadan ve aynı zamanda Seydişehirli Şeyh Abdullah Efendi'nin Çimi halifesi olan Hacı Hafız Kara Osman Efendi'dir ("Seydişehir ile Akseki-Çimi Köyü Arasındaki Gizemli Bağ", 2024). Küçük yaşta hafızlığını tamamladıktan sonra din ilimlerini tahsil etmek için önce Seydişehir'e, sonra 1890'lı yıllarda da Konya'ya gitmiştir. Dönemin tanınmış alimlerinin derslerine katılan Ahmet Fevzi Efendi, tahsilini tamamladıktan sonra Bulgur Tekke diye anılan demirciler içindeki mescidi tamir ettirmiş, hiçbir ücret almadan bu mescidin imam-hatipliğini yapmıştır. Yine aynı yerde Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı olarak açılan Hafız Yetiştirme ve Kur'ân Okuma Kursu'nda 1936-1950 yılları arasında hizmet vermiştir. Konya'da Küçük Çimili Hoca lakabıyla tanınmıştır. Ahmet Fevzi Özçimi Efendi, 31 Aralık 1952 tarihinde vefat etmiş ve Üçler Kabristanı'nda toprağa verilmiştir (Uz, 2013, s.509; "Çimili Ahmet Fevzi Efendi", n.d.).

Ahmet Fevzi Efendi (1290/1873-1922'de sağ)

Müderri Veliyyuddin Efendi'nin oğlu olup h.1290 yılında Akseki'nin Hudariye mahallesinde doğmuştur. Mahalli sıbyan mektebinde okuduktan sonra Konya'ya giderek Dârü'l-Muallimîn'e girmiş ve bu mektepten 17 Receb 1315'te orta derece ile mezun olmuştur. Aynı şekilde yine Konya'da bulunan Muhaddiszâde Medresesi'nde Müderri Hadimî Mehmet Vehbi (Çelik, 1862-1949 ŞY) Efendi'den ulûm-i âliyyeyi ikmal ederek h.1319'da icazetname almıştır. 2 Kanunisani 1322 tarihinde Rakka (Haleb) niyabetine, 25 Temmuz 1325'te (20 Receb 1327) Aziziye (Bağdat) kazası niyabetine tayin edilmiş ve 4 Temmuz 1327'de ayrılmıştır.

Mekteb-i Kuzât'a imtihanla girerek ilk defa isbat-ı ehliyet etmesine mebni 8 Ağustos 1327'de beşinci sınıf ehliyetnamesine nail olmuştur. 5 Eylül 1327'de (25 Ramazan 1329) Köyceğiz kazası niyabetine tayinle 5 Ağustos 1329'da infikâk etmiştir. 9 Kanunievvel 1329'da (20 Muharrem 1332) İpsala kazası kadılığına tayin olunmuştur. Mümaileyh daha önce de 24 Kanunievvel 1313'te tayin edildiği Alaiye (Konya) kazası Rüştiye İkinci Muallimliği'nden 5 Şubat 1314'te ayrılarak İbradı kazası Rüştiyesi İkinci Muallimliği'nde işe başlamıştır: 21 Şubat 1314. 27 Mart 1322'de Birinci Muallimliğe terfi etmişse de 15 Teşrinisani 1322'de muallimlikten istifa etmiştir. Muahede-i Sulhiyye ahkâmınca terk olunan mahallerin memurini meyanında açıkta kalmış ve tabiiyet-i Osmaniyede kalacağı gibi Memalik-i Osmaniyede ikamet edeceğini beyan ederek 12 Ağustos 1336 tarihinden itibaren mazuliyet maaşına nail olmuştur. Bilâhare 13 Şubat 1338 tarihinde Muhallefat-ı Umumiye Kassamlığı Dördüncü Sınıf Katibliği'ne tayinle işe başlamıştır (Albayrak, 1996, s.192).

Ahmet Hamdi OKUR –Müftü (1293/1877-1953)

Hacı Bekir Sıtkı Efendi'nin oğlu olup 24 Teşrinievvel 1293/5 Kasım 1877'de Akseki kazasının Fakihler köyünde doğmuştur. Antalya Bâlibey mahallesinde Dağıstanlı Hacı İbrahim Efendi Medresesi'nde dinî ilimler tahsil etmiş, sonra öğrenimine Konya'da devam ederek Şubat 1321/1906'da icazet almıştır. 16 Kânunievvel 1325/29 Ocak 1913'te Antalya'da Aşıkdoğan mahallesinde bulunan Yeni Efendi Medresesi Müderriisliği'ne tayin olunmuştur. 28 Mart 1328'de Osmanlı donanmasının te'min-i terfihi için kurulan cemiyetin reisliğine tayin olunmuş ve 12 Kânunisânî 1330'da Teke Sancağı Meclis-i Umumî Azalığı'na tayin olunmuştur. Bilahare Antalya Müftüsü olmuştur (Kânunisânî 1330). 1335'te İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin şubasını gizlice deruhte edip bir takım gizli işler peşinde dolaşmakta ve Müdafaa-i Milliye Cemiyeti Reisliğine getirilerek vazifesini kötüye kullanmakta Antalya Belediye Reisi Mustafa Efendi ve arkadaşları tarafından Makam-ı Meşihat'a çekilen telgrafla mezkûr müftülükten azli talep olunmuş ve ahiren azlolunmuştur (Albayrak, 1996, s.196).

Çil Müftü lakabıyla tanınan Ahmet Hamdi Efendi; 8 Şubat 1914-7 Mayıs 1921 tarihleri arasında Antalya il müftüsü, 14 Aralık 1923-1 Mart 1924 tarihleri arasında İmam-Hatip Mektebi'nde ulum-i diniyye ve ahlâk öğretmeni olarak görev yapmıştır. 1 Şubat 1926 tarihinde Antalya il vaizi olan Ahmet Hamdi Efendi, 3 Temmuz 1943'te emekli olmuştur. 31 Mayıs 1952 tarihinde ikinci defa Antalya il müftülüğüne getirilen Ahmet Hamdi Okur, bu görevdeyken 9 Ağustos 1953 tarihinde vefat etmiştir ("Ahmet Hamdi Okur", n.d.).

Ahmet Hamdi AKSEKİ (1302/1887-1951)

Akseki'nin Sülles (Güzelsu) nahiyesinde doğmuştur. Babası Güzelsu Camii imamı Mahmut Efendi'dir. Küçük yaşta Kur'an okumaya başlamış, ilk Arapça bilgilerini nahiyedeki Mecidiye Medresesinde Abdurrahman Efendi'den almıştır. On dört yaşında Ödemiş'te Karamanlı Süleyman Efendi Medresesi'ne girmiştir. Orada Aksekili Hacı Mustafa Efendi ve Gerçekli İsmail Hasib Efendi'den Arapça, Farsça, akaid, fıkıh, tefsir ve hadis gibi dersleri okumuştur. Tahsili sırasında mühür kazımak suretiyle geçimini temin etmiştir. 1905 yılında İstanbul'a gitmiş, orada Fatih dersiamı Bayındırlı Mehmed Şükrü Efendi'nin derslerine katılmış ve 1914'te ondan icazet almıştır. Ayrıca Tokatlı Dersiam Hacı Şakir Efendi ile Aksekili Dersiam Hacı Mustafa Hakkı Efendi'den özel dersler almıştır. Mehmed Akif'ten *Mu'allakât-ı Seb'a* ve Arap edebiyatı ile ilgili bazı metinler okuyan Ahmet Hamdi Efendi, bir taraftan medrese tahsilini sürdürmüştü, diğer taraftan da Darülfünun'un Ulum-i Aliyye-i Diniyye Şubesi'ne girmiştir. Dördüncü sınıfa geçtiğinde bu fakültenin lağvedilmesi üzerine Darülhilafeti'l-Aliyye Medresesi'nin yüksek kısmına nakledilmiş ve son sınıfı burada okuyup icazet almıştır. Ardından Medresetü'l-Mütehassısın'ın Felsefe, Kelam ve Hikmet-i ilahiyye Şubesi'ne giren Hamdi Efendi, buradan birincilikle mezun olmuştur. Otuz iki yaşında ruûs imtihanını kazanarak dersiam olmuştur.

Ahmet Hamdi Efendi, 1908 yılından sonra yazı hayatına başlamış ve bazı makaleleri, Beyrut ve Mısır gazetelerince iktibas edilmiştir. Balkan Harbi'nden önce *Sebilürreşad* mecmuasının Bulgaristan ve Romanya muhabirliğini yapmıştır. Bulgaristan'da Müslümanları irşat etmiş ve intibalarını *Bulgaristan Mektupları* adı altında *Sebilürreşad* mecmuasında yayınlamıştır. Medresetü'l-Mütehassısın'ın son sınıfında iken Mart 1916'da Heybeliada'daki Mekteb-i Bahriyye-i Şahane'ye din dersleri, din felsefesi ve ahlak dersleri hocası olarak atanmıştır. Aralık 1916-Kasım 1918 tarihleri arasında muhtelif zamanlarda Aksaray Pertevniyal Valide Sultan, Dolmabahçe, Üsküdar Mihrimah Sultan ve Hırka-i Saadet Camileri kürsü şeyhliklerinde bulunmuştur. Ağustos 1919'da Medresetü'l-irşad'ın Vaizin Şubesi tarih felsefesi müderrisliğine, Şubat 1921'de İbtida-i Dahil Medresesi ilm-i nefis müderrisliğine tayin edilmiş ve aynı yıl eylül ayında bu görevi içtimaiyat müderrisliğine çevrilmiştir.

Millî Mücadele için Anadolu'ya geçmiş, yazı ve konferanslarıyla Anadolu harekâtına destek vermiştir. Ocak 1922-Kasım 1923 tarihleri arasında Ankara Lisesi ulûm-i diniyye muallimliği yapmıştır. Bu görevi sürdürürken Mart 1922'de Umûr-ı Şer'iyye ve Evkaf Vekaleti Tedrisat Umum Müdürlüğü'ne tayin edilmiş, medreselerin müfredat programlarını ıslah etmiş, hazırladığı rapor ve layihalar ile Darülhilafe medreselerinin sayısı on üçten otuz sekize çıkarılmıştır. Şer'iyye Vekaleti'nin ilgası üzerine Nisan 1924 'te Darülfünun ilahiyat Fakültesi hadis ve hadis tarihi müderrisliğine getirilmiş, Diyanet işleri Reisi Rifat Börekçi'nin isteği üzerine Diyanet işleri Reisliği Hey'et-i Müşavere azalığına atanmıştır. Bu görevi sırasında Elmalılı Hamdi Yazır'ın *Hak Dini Kur'an Dili* adlı tefsiri ile *Sahih-i Buhari Muhtasarı Tecrid-i Sarih Tercemesi* ve Şerhi'nin yayına hazırlanmasında büyük hizmet yapmıştır. 1920'de kurulan Tarikat-ı Salahiyye Cemiyeti'nin üyesi olduğu ve bu cemiyetin faaliyetlerine katıldığı suçlamasıyla 1925 yılında Ankara istiklal Mahkemesi'nde yargılanmış, Cemiyetle ilgisi bulunan on bir kişinin idama, birçoğunun da ağır hapse mahkûm edildiği mahkemede suçsuz bulunarak beraat etmiştir. 1939 yılında Diyanet işleri başkan yardımcılığına ve M. Şerafettin Yalçın'ın vefatı üzerine 1947 yılında Diyanet işleri başkanlığına getirilmiştir. Naciye, Cevat ve Necla adında üç çocuğu olan Ahmet Hamdi AKSEKİ, bu görevdeyken 9 Ocak 1951 tarihinde Ankara'da vefat etmiştir. Cebeci Asri Mezarlığı'nda medfundur (Özkaynak, 1954, s.156-157; Enhoş, 1974, s.467).

Ahmet Hamdi Akseki; Arapça, Farsça ve İngilizce bilen, son derece zeki, ileri görüşlü, devrindeki gelişmeleri takip eden, kendini devamlı olarak yenileyen ve taklide karşı olan bir din alimidir. Müsbet ilimlere, akılcı anlayışa ve felsefi düşünceye ilgi duymuş, bir kısım filozofları bu açıdan incelemiş ve İslami bakımdan tenkit etmiştir. Saltanat, Meşrutiyet ve Cumhuriyet dönemlerini yaşayan bir alim ve fikir adamı olarak Müslüman Türk toplumunun uğradığı sosyal ve kültürel değişikliği yakından takip etmiş, eser ve makalelerinde bu konuda isabetli teşhis ve tahlillerde bulunmuştur. İktisadi, siyasi, kültürel ve ilmi bakımdan geri kalmış İslam toplumlarının her alanda gelişme ve ilerlemeleri için hayatı boyunca gayret sarfetmiştir. Bu gaye için Kur'an'ı ve hadisi esas alarak İslami ilimlerin canlandırılmasını, gelişmelerin ışığında İslami müesseselerin yeniden düzenlenmesini gerekli gören Akseki, Mehmed Akif ve arkadaşları gibi, bir taraftan hurafe ve batıl inançlarla diğer taraftan da dini Batı kalıpları içinde değerlendirilerek modası geçmiş bir müessese şeklinde gösterip İslam'a hücumda bulunanlarla mücadele etmiştir. Batı emperyalizminin İslam dünyasının parçalanması için kurduğu planlara dikkatleri çekmiş, Garpcılık ve milliyetçilik hareketlerine karşı çıkmış ve Müslüman toplumların kurtuluşu için İslam birliği fikrini savunmuştur. Ahmet Hamdi Akseki, verdiği eserlerle halkın uzun süre ihmal edilen dini bilgiler ihtiyacının karşılanmasında da büyük hizmet görmüştür.

Eserleri: *Ruh ve Beka-yı Ruh*: Eser, (yayımlı gerçekleşmemiştir); *İslam Dini*: (1. bs. Ankara 1933); *Peygamberimizin Vecizeleri* (1945); *Mezâhibin Telfiki ve İslam'ın Bir Noktaya Cem'i*: Talebeliğinde Reşid Rıza'dan tercüme ettiği bu eser de neşredilmiş

(İstanbul 1332), daha sonra Hayreddin Karaman tarafından sadeleştirilerek bazı notlarla birlikte *İslam'da Birlik ve Fıkıh Mezhepleri* adıyla yeniden basılmıştır (Ankara 1974). Bir kısmı defalarca basılan diğer eserleri de şunlardır: *Dini Dersler* (I-III, İstanbul 1339-1341); *İslam Dini Fitridir* (İstanbul 1341, 1966); *İslam Dini Tabii ve Umumi Bir Dindir* (I-IV. I. cilt İstanbul 1943, 1966; II. cilt Ankara 1981); *Ahlak Dersleri* (İstanbul 1924, 1968); *Askere Din Kitabı* (Ankara 1924, 1945, 1980, 1982); *Yavrularımıza Din Dersleri* (İstanbul 1941, 1948, 1968); *Köylüye Din Dersleri* (İstanbul 1928); *Düşmana Karşı* (1979); *Yeni Hutbelerim* (İstanbul 1936, 1937, 1966); *Ve'l-asr Suresinin Tefsiri* (İstanbul 1928) (Bolay, 1989).

Ahmet Sabri İZGÜT -Tunusluzâde (1867–1941)

1283 (1867) yılında Çimi'de doğmuştur. Köydeki büyük medresede okumuş ve öğrenimini Milâs'ta tamamlamıştır. Yörede vaazları ile dikkati çeken Tunusluzâde Ahmet Sabri Efendi, Hürriyet'in ilanı sıralarında Büyük Medrese'ye müderris olmuş, daha sonra öğretmenliğe atanmıştır. Ahmet Sabri İzgüt; 1941 yılında Çimi'de vefat etmiştir. Mezarı, Çimi'de Şeyh Mehmet ve Mehmet Tevfik Efendi'nin türbeleri yanındadır (Özkaynak, 1954, s.177).

Ali Esat Efendi - Hafız (1279-1339/1863-1921)

Kenan oğullarından Kervancıbaşı Süleyman Ağa'nın oğlu olup 1279/1863 yılında Çimi'de doğmuştur. Süleyman Ağa'nın İstanbul-Akseki kervan seferi sırasında Bodamya Belinde vefat etmesi üzerine öksüz kalmış ve köydeki Mehmet Reşit Paşa Medresesi'nde tahsile başlamıştır. Hafız Ali Esad Efendi, Meşihat-ı İslâmiye Azası Çimili Mahmut Hamit Efendi'nin delaletiyle İstanbul'a gitmiş, orada meşhur ilim adamlarının meclisine dahil olup derslerine devam ederek icazet almıştır. Az zamanda ulema muhitinde belli başlı otorite haline gelen Ali Esat Efendi, Fatih Camii Dersiamlığına tayin olmuştur. Kendisinden birçok kişi icazet almıştır. Amuca Hüseyin Paşa, Mesih Ali Paşa, Hikmet Paşa, Halıcılar gibi yedi medresede müderrislik yapmış ve Selatin Camileri vaizliğinde bulunmuştur (Özkaynak, 1954, s.172).

Aksekili eş-Şeyh Hafız Ali Efendi; 9 Safer 1323/15 Nisan 1905'te Aksaray Valide Sultan Cami-i Şerifi Cuma vaizi (Koç, 2022, s.117), 18 Şaban 1323/18 Ekim 1905'te Dolmabahçe Valide Sultan Cami-i Şerifi Cuma vaizi (Koç, 2022, s.146), 23 Şevval 1325 /29 Kasım 1907'de Üsküdar Mihr-i Mah Sultan Cami-i Şerifi cuma vaizi (Koç, 2022, s.259) olarak görev yapmıştır. 1298/1882'de Akhisar'ın Süleymanlı köyüne giderek orada Akife Hanımla evlenen Hafız Ali Esat Efendi, 1336'da Hatapkuyusu Camiinden vaazdan dönerken Saraçhane'de bir tramvay kazasında sol kalçasından yaralandı. Bu sırada Eyüp Sultan Kürsü Şeyhi idi. İstirdadı müteakip Akhisar'ın Süleymanlı köyüne dönen Hafız Ali Esat Efendi, 13 Temmuz 1339 (1921) tarihinde vefat etmiştir. Süleymanlı köyünde medfundur (Özkaynak 1954, s, 173).

Bekir Efendi -Müderris (Gelves, 1790-1840'da sağ)

1790 yılında Gelves/Dutluca köyünde doğmuştur. 1840 yılı Akseki nüfus sayımına göre Bekir Efendi; 50 yaşında fetva sahibi bir müderris olup Gelves'te 3 nolu hanede oturmaktadır. Bu tarihte Müderris Bekir Efendi'nin Mustafa (10) ve Mehmet (1) adlarında iki oğlu ve Mercan (13) adında bir zenci gulamı vardır (NFS.d. 03359, 21, s.41).

Hasan Efendi -Müderris (Gödene, 1815-1840'da sağ)

Ali Efendi'nin oğlu olup 1815 yılında doğmuştur. 1840 yılı Akseki nüfus sayımına göre Ali Efendizâde Müderris Hasan Efendi, 25 yaşında ve Gödene Aşağı Mahallede 38 nolu hanede kayıtlıdır. Kardeşi, Şeyh Said (10)'dir (NFS.d. 03359, 86, s.174).

Hasan Hüsnü ERDEM (Sadıklar, 1889-1974)

10 Zilkade 1306'da (8 Temmuz 1889) Akseki'nin Sadıklar köyünde doğmuştur. Babası müderris Mehmet Sadık Efendi'dir. İlk öğrenimini köyünde yapmış ve babası Sadık Efendi'den Arapça ve mantık derslerini okumuştur. Tahsiline Konya'da devam etmiş, ardından İstanbul'a giderek Muğlalı Ali Rıza Efendi ve Fatih dersiâmi Bayındırlı Mehmed Şükrü Efendi'nin derslerine katılarak 1912 yılında icâzetnâme almıştır. Darülfünun Ulûm-i Âliyye-i Dîniyye Şubesi'ne girmiş, bu bölümün kapatılması üzerine üçüncü sınıfına nakledildiği Dârülhilâfe Medresesi âli kısmını 1916 yılında tamamlamıştır. Ayrıca ruûs mülâzemeti imtihanını birincilikle kazanmış ve sonraları Medrese-i Süleymaniye adını alan Medresetü'l-mütehassısîn'in fıkıh ve usûl-i fıkıh bölümünden de mezun olmuştur. Dört mezhebe göre karşılaştırmalı olarak hazırladığı "Ahkâm-ı Radâ" adındaki çalışması, müderrisler meclisince birinciliğe layık görülmüş ve 1918 yılında kendisine İstanbul müderrisliği ruûsu verilmiştir.

Memuriyet hayatına 1920’de dersiâmlıkla başlamış, ardından Antalya Dârümuallimîn’i ile Mekteb-i Sultânîsi’nde 1920-1922 yılları arasında din dersleri muallimliği yapmıştır. Erdem’in bu görevi süresince özellikle Millî Mücadele’yle ilgili vaaz ve hutbeleri halk üzerinde büyük bir tesir yapmıştır. Bu vaaz ve hutbelerden bazılarını Antalya’da *Tenvir* ve *Yeni Hayat* gazetelerinde yayımlamıştır. Ayrıca 1922 yılının Ramazan Bayramı’nda Ankara Hacı Bayram Camii’nde yaptığı vaaz, Ankara gazetelerinden *Hâkimiyet-i Milliye* ile *Öğüt*’te hakkında övgü dolu yazıların yayımlanmasına neden olmuştur. Daha sonra sırasıyla Ankara Dârülhilâfet Medresesi fıkıh ve Mecelle müderrisliği ve müdürlüğü ile Şer’iyye ve Evkaf Vekâleti Tedrîsat Heyeti âzalığı (1922-1924), Antalya Orta, Lise ve İmam-Hatip Mektebi’nde Türkçe, terbiye, ruhiyat, içtimaiyat, din ve meslek dersleri muallimliği (1924-1937), din derslerinin kaldırılması üzerine Antalya Orta Mektebi, Antalya Lisesi ve Isparta Ortaokulu Türkçe öğretmenliği (1931-1944), Diyanet İşleri Reisliği Müşavere Heyeti azalığı ve reisliği (1944-1961) yapmıştır. Ayrıca bu son görevi sırasında 1952-1959 yılları arasında Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde tefsir dersleri vermiştir. Ömer Nasuhi Bilmen’in emekliye ayrılması üzerine 1961’de Diyanet İşleri başkanlığına getirilmiştir. Burada yaptığı en önemli hizmet, başkanlığın kuruluş ve görevleri hakkında bir kanun hazırlaması ve tekâmül kursları açtırmasıdır. 1964’te emekliye ayrıldıktan sonra 1966 yılında on ay kadar Diyanet İşleri Başkanlığı Din İşleri Yüksek Kurulu üyeliği de yapan Hasan Hüsnü Erdem, 20 Ağustos 1974 tarihinde vefat etmiştir. Kabri, Akseki-Sadıklar köyündeki aile kabristanındadır.

Eserleri: 1.) *Ebedî Risâlet* (Ankara 1948, 1962). 2.) *Riyâzü’s-sâlihîn ve Tercemesi* (I-III, Ankara 1949). 3.) *İlâhî Hadisler* (Ankara 1952). 4.) *Kırk Kudsi Hadis* (Ankara 1952). 5.) *Berat Gecesi Hakkında Bir Tedkik* (Ankara 1953, 1954, 1959). 6.) *Oruç ve Ramazan İbadetlerine Dair Yüzbir Hadis* (Ankara 1954, 1956, 1962). 7.) *Abdest Almanın Dış ve Göz Sağlığı Bakımından Önemi* (Ankara 1963, 1982). 8. *Riyâzü’s-sâlihîn Hadislerinin Ravileri Olan Ashâb-ı Kirâm’ın, Hadis İmamlarının Hal Tercümeleri* (Ankara 1964). Bunlardan başka *İslâm-Türk Ansiklopedisi*’nde 250 civarında biyografi maddesi yazan Erdem’in henüz yayımlanmamış bazı eserleri de vardır (Ertan, 1995, s.283-284).

Hasan Rıfkı Efendi (ö.1307/1891)

Sülles/Güzelsu’dan Hasan Efendi isminde bir hoca, Padişah Abdülmecid’e huzur hocalığı yapmış, sonunda köyüne dönmek üzere saraydan ayrılırken padişah ona isteğini sormuş, o da: “Güzelsu’ya bir medrese yapılması” arzusunda olduğunu söylemiştir. Bunun üzerine padişah Abdülmecid, Güzelsu’ya bir Mecidiye Medresesi açmıştır. 200 yataklı yatılı olan medreseye çevreden ve hatta Konya’dan talebeler gelmiştir. Böylece tedrisat devam etmiş ve kendisiyle iftihar edilen Güzelsulu Ahmet Hamdi Akseki (1887-1951), bu medresede tedrisat görmüştür (Sümbül, 1989, s.174).

Kemal Özkaynak; *Akseki Kazası* adlı eserinde Müderris Hasan Rıfkı Efendi’nin Güzelsu nahiyesinde doğduğunu, ilim ve fazlı ile, medresesine alaka göstermesi için padişaha arıza takdim etmek suretiyle gösterdiği medeni cesareti ile meşhur olduğunu ifade etmiş, bu mektubun bir örneğinin değerli ilim adamı Ebu’l-Ula Mardin’de bulunduğunu belirtmiştir (Özkaynak 1954, s, 174). Kemal Özkaynak, merhumun hayatına dair fazla bilginin olmadığını, ancak kendisinin gayet iyi bir hattat olduğunu zikretmiş ve Hasan Rıfkı Efendi’ye ait şu vecize sözleri nakletmiştir: “Kışın sığacağına aldanarak elbisenizi çıkarmayınız. Pişmanlık muhakkak. Yükü ağır olanın adımı kısa olur. Gayyur fakir, yağsız kandile benzer.” (Özkaynak 1954, s, 175)

Yüksek tahsilini İstanbul’da yapan Hasan Rıfkı Efendi, Padişah Abdülmecit’e bir arıza takdim ederek 1846 yılında Mecidiye Medresesini açtırmış ve Güzelsu su yollarının yapılmasını sağlamıştır. Müçtehattir aynı zamanda hattattır. Bu zatın oğlu Seyyit Mehmet Efendi, İstanbul’a yerleşmiştir. Bu zatın oğullarından Ahmet Sami Besler (d.1893) ile Mustafa Fehmi Besler (1894-1968) her ikisi de 1914’te İstanbul Mülkiye Mektebinden pekiyi dereceyle mezun olup idarede çalışmayarak 1925’te bisküvi imalatı kurmuşlar, mamulâtın adını “BESLER” markası tescil ettirmişlerdir (Uçar&Uçar, 1990, s.268).

Müderris Hasan Rıfkı Efendi’nin Güzelsu Kabristanı’ndaki kabir taşı kitabesinde şunlar yazılıdır:

نستعید بالله

(زمر، ٧٤) / یا واقفا بقبری متفکرا بأمری / کنت مثلك أمس غدا تصیر مثلی / أفأخم علمای بنام وأعظم / عرفای أبرار دن الحمد لله الَّذِي صَدَقْنَا وَغَدَهُ
مرحوم مغفور له مولانا / حسن رفقی أفندیك روحنه / الفاتحه ٧ ربیع الأول ١٣٠٩

Neste’izu billah/ 1-) el-Hamdu lillahi’llezi sadekana va’dehu (Bize vaadini gerçekteştiren/ yerine getiren Allah’a hamd olsun, Zümer,74) 2-) Kabrimin başında durup ibretle bakan adam 3-) Dün senin gibiydim yarın sen benim gibi olacaksın. 4-) Efâhim-i

ulemâ-yı benâm ve eâzim-i 5-urefâ-yı ebrârdan merhum mağfurun leh Mevlâna 6-Hasan Rifkî Efendinin ruhuna el-fâtîha 7 Rebiülevvel 1309 (9 Aralık 1891).

Hüseyin Feyzi Aksekibilgin (1307/1891-1960)

Büyük Aksekili Mehmet Emin Efendi'nin oğlu olup 1307/1891 yılında Konya'nın Hocahabib Mahallesi'nde dünyaya gelmiştir. İlk tahsilinden sonra, Akşehirli Ahmet Efendi ile babası Mehmet Emin Efendi'den okuyarak icazet almıştır. Farsça'yı Buharalı Hoca'dan, hatt derslerini de Sultan Selim Camii hatibi Sıtkı Dede'den meşk etmiştir. Birinci Dünya Savaşı'nda Çanakkale, Gazze, Sina ve Filistin cephesinde bulan Hüseyin Efendi, Millî Mücadele'de Tabur İmamlığı ve iâşe subaylığı görevlerini yürütmüştür. Sina Cephesi'nde iken yaralanmış, kaldırıldığı hastanede 25 Eylül 1334 (1918) tarihinde İngilizlere esir düşmüştür. 21 Ağustos 1919 tarihinde esaretten kurtulup İstanbul'a gelmiştir. İkinci Şeria Nehri muharebesinde gösterdiği fedakarlıktan dolayı Osmanlı Nişanıyla ödüllendirilmiştir. 18 Eylül 1920'de Konya Gönüllü Alayı'nın birinci taburuna imam tayin edilmiş, terhisten sonra askeri takdirname almış ve İstiklal Madalyası ile taltif edilmiştir. Millî Mücadele'yi müteakip yedi yıl askerlikten sonra Konya'ya dönmüş, Konya Darü'l-Hilâfeti'l-Aliye Medresesi müdür muavinliği ile maarife girmiş ve bu mektepte ahlak dersleri okutmuştur.

Medreselerin kapatılması üzerine yirmi yedi yıl Hacı Fettah Camii hatipliği yapmış, sonra vefatına kadar da merkez vaizliğini yürütmüştür. Gazi Hüseyin Feyzi Efendi, 27.08.1960 tarihinde vefat etmiş ve Musalla Mezarlığı'nda babasının güney tarafında toprağa verilmiştir. İlk eşi Ayşe Hanım'dan Ahmet Esat, Emine ve Mehmet Tevfik adlı çocukları dünyaya gelmiştir. Eşinin vefatından sonra Azime Hanım'la evlenmiştir. Hüseyin Feyzi Efendi'nin çocukları ve torunları sonradan, "Aksekibilgin" soyadlarını "Bilginoğlu" olarak değiştirmiştir. Kabir taşı kitabesinde şunlar yazılıdır:

Hüve'l-Baki/ Konya ulemasından merhum/ Büyük Aksekili Mehmet Emin Efendi oğlu Konya/ Merkez vaizlerinden merhum Hüseyin/ Aksekibilgin Efendi'nin ruhuna Fatiha/ D: 1307- Ö: 1960. (Uçar&Uçar, 1990, s.299-301; Uz, 2013, s.496; Uz, 2011, s.30-31; "Aksekilizâde Hüseyin Feyzi Efendi", n.d.)

İbrahim Efendi -Müderriş (Çimi, 1795-1840'da sağ)

Hacı Abdurrahman Efendi'nin oğlu olup 1795 yılında doğmuştur. 1840 yılı Akseki nüfus sayımına göre Hacı Abdurrahmanzâde Müderriş İbrahim Efendi, 45 yaşında orta boylu ve Çimi'nin Aşağı Mahallesinde 6 nolu hanede oturmaktadır. Müderriş İbrahim Efendi'nin bu tarihte Yusuf (4) ve Ahmet (2) adlarında iki oğlu vardır (NFS.d. 03359, 30, s.61).

İsmail Efendi -Müderriş Hafız (Gelves, 1876-1948)

Ahmet Efendi'nin oğlu olup 1292/1876 yılında Gelves/Dutluca köyünde doğmuştur. Şeyh Hüseyin Efendizâde Müderriş Mehmet Sadık Efendi (1834-1896)'nin vefat üzerine müderrişlik görevini üstlenmiştir. Ahmet Efendizâde Müderriş Hafız İsmail Efendi, 1948 yılında vefat etmiştir. Gelves/Dutluca Mezarlığında hocası Sadık Efendi'nin yanında medfundur.

Kemal ÖZKAYNAK (Çimi, 1908-1981)

1324'te (1908) yılında Çimi'de doğmuştur. Babası; Hafız Yusuf Efendi, annesi ise Ali Esat Efendi'nin yeğeni Ayşe Hanım'dır. Dedesi, Hadimli Abdüleziz Paşa'nın Hassa Çavuşlarından Başçavuş Hasan Efendi'dir. Kemal Özkaynak, mahalle mektebini Kırışman Hocaâde Mehmet Efendi'den okumuş, ilk tahsilini de Muallim Hafız Ahmet Yeğen'den Çimi Reşadiye mektebinde yapmıştır. Konya Muallim Mektebini bitirdikten sonra Elâzığ ve Antalya vilayetlerinde öğretmen olarak çalışmış, sonradan Türk Dili ve Edebiyatı tarihi imtihanlarını vererek orta öğretim öğretmeni olmuştur. M. Kemal Özkaynak, ilk şiirlerini ve yazılarını Konya'da yayınlanan *Babalık* gazetesinde neşretmiş, bu arada hocası ve müdürü Halit Ziya bey'in yardımı ile okulda *Işık Yolu* dergisini, arkadaşlarıyla birlikte (s.173) kurmuştur. *Elazığ, Antalya, Zümrütova, Yeni Adana* gibi gazetelere amatör yazarı olarak katılmış, 1930'da Kıbrıs'tan yaptığı röportajları mahalli gazetelerde yayınlanmıştır.

İstanbul'da *Vakit*, *Milliyet* gibi gazetelerin de muhabirliğini yapmış, 1939 nihayetinde Akseki Maarif memuru iken Aydın Ortaokuluna tayin edilmiştir. Burada *Kültür*, *Akış* dergilerinde tetkik yazıları yayınlamış, 1943'te mektebin müdürü olmuştur. Bu vazifesi sırasında *Aydın*, *Erciyes*, *Ses*, *Yeni Asır*, *Anadolu* gazete ve dergilerinde de bazı tetkikleri, fıkraları yayınlanmıştır. Kemal Özkaynak, 1948 Kasım ayında Ankara Beşinci Ortaokulu Müdürlüğüne atanmış ve Ulus Ortaokulunda müdür olarak

görev yapmıştır (Özkaynak, 1954, s.173-174). M. Kemal Özkaynak, 1981 yılında vefat etmiştir. Eserleri: *Aydın Şairleri ve Müellifleri* (1944); *Efelerden Haber* (Büyük Efe Röportajı-1946); *Akseki Kazası* (1954).

Mahmut Hamit Efendi (1259-1339/1843-1923)

Reçber Ali Efendi'nin oğlu olup h. 1259/1843 yılında Akseki'nin Çimi köyünde doğmuştur. İlk tahsilini köyünde Boşnakzade Hacı Mehmet Efendi (ö.h.1276/1859)'de yapıp hafızlığını tamamlamıştır. Mahmut Hamit Efendi; ilk tahsilini ve hıfzını tamamladıktan sonra önce İzmir'in Nif (Mustafa Kemal Paşa) kazasına bağlı Armutlu köyüne gitmiş, orada Seydişehirli Şeyh Hacı Abdullah Efendi (1807-1903)'nin halifelerinden Nakşi Şeyhi Hacı Emin Efendi (ö.1918)'den sarf ve nahiv okumuştur. Sonra Manisa'ya gidip Hatuniye Medresesi Müderrisi Abdullah Efendi'den ve Ali Bey Medresesi Müderrisi Davut Efendi'den ders okumuştur. Mahmut Hamit Efendi; İstanbul'da bir müddet Şehzâde Medresesinde, ardından Aksaray civarında Baba Hasan İlmî Camii odasında ikamet etmiş ve bilahare Yenibahçe yakınındaki Halıcılar köşkünde bulunan Sultan Selim Medresesi'nde kalmış ve Şehri (İstanbul) Şevket Efendi'nin ders halkasına katılmıştır. Akâid'in Kalam bahsine kadar okuduktan sonra hocanın vefatı üzerine Huzur Dersleri mukarrirlerinden Tikveşli Yusuf Ziyaeddin Efendi (1830-1920)'de tahsiline devam ederek icâzetnâme almıştır. Dârü'l-Müallimîn-i Âlî'ye imtihanla girmiş ve sonradan devam edemediğinden ayrılmıştır.

Mahmut Efendi; h.1294/1877 yılında ruûs imtihanını kazanarak Fatih dersiâmları arasına girmiştir. 20 Cemaziyevvel 1313/8 Kasım 1895 tarihinde Fatih Camii şerifinde talebelerine icâzet vermiştir. Mucîz/icâzet veren dersiâm Mahmut Efendi; bir müddet Samsun, Amasya, Sivas ve Yanya kur'a mümeyyizliklerinde bulunmuş, sonra Temmuz 1316/1900 tarihinde Meşihatı İslâmiyye Ders Vekâleti Meclis-i Mesâlih-i Talebe ve Meclis-i İntihâb-ı Kur'a Azalıklarına tayin edilmiş ve Temmuz 1324/1908'de mezkûr azalıklardan ayrılmıştır. İstanbul'da ulema arasında "Aksekili Hoca" ve "Deli Mahmut" lakaplarıyla tanınan Mahmut Hamit Efendi; Şaban 1321/Ekim 1903 tarihinde Huzur Derslerine muhatap olarak tayin edilmiş ve Huzur Derslerinin bitiş yılı olan h.1338/1919 senesine kadar muhâtaplıkta kalmış ve birinci derse kadar yükselmiştir. Huzur Derslerine girişi ile dördüncü rütbeden Mecidî ve Osmanlı Nişanları kendisine ihsan edilmiştir. İlmî rütbesi; Şaban 1300/Haziran 1883'te İbtidâî Hariç İstanbul Müderrisliği'ne, Cemâziyelâhir 1309/Ocak 1892'de Hareket-i Hariç'e, Rebiülevvel 1310/Eylül 1892'de İbtidâî Dahil'e, Şaban 1311/Şubat 1894'te Hareket-i Dahil'e, Safer 1316/Haziran 1898'de Mûsıla-i Sahn'a, Şevval 1319/Ocak 1902'de İbtidâî Altmışlı'ya, Rebiülevvel 1321/Mayıs 1903'te Hareket-i Altmışlı'ya, Zilhicce 1322/Şubat 1905'te Mûsıla-i Sülaymaniye'ye, Zilkade 1325/Aralık 1907'de Hamise-i Süleymaniye'ye yükseltilmiş ve Sultan Ahmet Han Medresesi'nde görev yapmıştır. Son olarak da Dârü'l-Hadîs-i Süleymaniye derecesini kazanmıştır.

R.1324/1908 yılında 65 yaşını geçtiğinden dolayı yaş haddinden emekliye sevk edilmiş ve bu tarihten sonra evinde mütâlaa, ibâdet ve tâat ile meşgul olmuştur. Kibar-ı müderrisinden Dersiâm, Huzur Dersleri başmuhatabı Mahmut Hamit Efendi; 2 Zilhicce 1341/16 Temmuz 1339/1923 tarihinde 80 yaşında İstanbul-Kısıklı'daki köşkünde vefat etmiş ve Fatih türbesi haziresine defnedilmiştir (Mardin, 1951, s.866; Albayrak, 1996, s.319; Özkaynak, 1954, s.175; Enhoş, 1974, s.378; Kahraman vd., 1998, s.99,124,607). Fatma Kâfiye Hanım'la evli olan Aksekili Hoca Mahmut Hamit Efendi; Ahmet Kemalettin ÖĞEN (hakim), Mehmet Burhanettin ÖĞEN (hakim), Mustafa Şevket ÖĞEN (doktor), Hatice SUNER ve Advîye ALPEREN'in babasıydı (Yıldız, 2017, s.37).

Mehmet Efendi -Boşnakzâde Hacı (ö.h.1276/1859)

Boşnakzâde Hacı Mehmet Efendi, Çimi'nin Yukarı Mahallesinde bulunan Boşnak Mehmet Reşit Paşa Medresesi'nde (Albayrak, 1996, s.185) müderrislik yapmış ve birçok öğrenci yetiştirmiştir. Bu öğrenciler arasında Mehmet Efendi'den Molla Cami'ye kadar okuyan Akseki Müftüsü Çimili Mehmet Hilmi Efendi (1842-1925) (Albayrak, 1996, s.185) ve ondan ilk bilgilerini alan, hıfzını tamamlayan Huzur Dersleri muhataplarından dersiâm Mahmut Hamit Efendi (1843-1923) (Albayrak, 1996, s.319) de vardır. Hacı Mehmet Efendi; Nakşibendi tarikatı Hâlidî kolu şeyhlerinden Seydişehir'in Çavuş köyünde medfun Bozkırlı Memiş (Mehmet Emin Kudsi) Efendi (1784-1852)'nin Çimi halifesiydi (Yıldız, 2015, s.34). Sâlih bir kişi olan mutasavvıf, müderris Boşnakzâde Hacı Mehmet Efendi; h.1276/1859 yılında vefat etmiş ve Çimi Orta Camii bahçesine defnedilmiştir ("Seydişehir ile Akseki-Çimi Köyü Arasındaki Gizemli Bağ", 2024). Boşnakzâde Hacı Mehmet Efendi'nin mezar taşı kitabesi şu şekildedir:

Huve'l-Bâkî sene 1276 (1859)/ Tarîk-i Nakşibendden/ Boşnakzâde/ Hacı Mehmed Efendi

Mehmet Efendi -Müderris (Çimi, 1808-1840'da sağ)

A Journal of Iranology Studies

Yusuf Efendi'nin oğlu olup 1808 yılında doğmuştur. 1840 yılı Akseki nüfus sayımına göre Yusufzâde Müderris Mehmet Efendi, 32 yaşında orta boylu ve Çimi'nin Aşağı Mahallesinde 5 nolu hanede oturmaktadır. Müderris Mehmet Efendi'nin oğulları; Yusuf (4) ve Ahmet (2)'tir (NFS.d. 03359, 30, s.61).

Mehmet Emin Efendi (Aksekili Hoca, 1855-1937)

1855 yılında Akseki'nin Sadıklar köyünde dünyaya gelmiştir. Babası Hüseyin Efendi, dedesi Hatip Mustafa Efendi'dir. Annesi de Ali Beyoğlu ailesinden Ayşe Hanım'dır. Mehmet Emin Efendi, ilk tahsilini köyünde yaptıktan sonra Seydişehir'de Abdullah Efendi'nin talebelerinden ağabeyi Şeyh Mustafa Efendi'nin yanına gitmiştir. Bir süre orada okuduktan sonra tavsiye üzerine Konya'ya giden Mehmet Emin Efendi, Konya müftülerinden Kadınhanlı Hacı Hüseyin Efendi'nin Ziyaiye Medresesi'ndeki derslerine devam ederek ondan icazet almıştır. Bu tahsiliyle yetinmeyen Mehmet Emin Efendi, bir süre de İstanbul'un meşhur âlimlerinden, Fatih Medresesi müderrisi Urfalı Mehmet Emin Efendi'nin derslerine devam etmiş, 1887'de bir icazet de ondan almıştır. Kilis'te de zamanın ünlü bilginlerinden Hocaşade Abdullah Efendi'den mantık ve Menazır okumuş, ayrıca kıraat-ı seba tahsil etmiştir. Bir arada, Elmalı'ya yerleşen ağabeyinin yanında kalmıştır. 1887 yılında tekrar İstanbul'a giden Mehmet Emin Efendi, Urfalı Mehmet Efendi'nin derslerine devam etmiş ve Laleli Kütüphanesi'nde araştırmalarda bulunmuştur. Ayrıca Manastırlı İsmail Hakkı Efendi ile Serezli Deli Hafız Efendi'den de Arap edebiyatı okumuştur.

Mehmet Emin Efendi İstanbul'dan ayrılacağına bir bölüm tahsilini Konya'da yapan hocası Urfalı Mehmet Emin Efendi: “- *Burada kal. İstanbul'da kalırsan yarınların Şeyhülislâmı olursun*” deyince, Mehmet Emin Efendi: “-*Keşke Konya'da kalsaydım da bu politika içine girmeseydim dememiş miydiniz?*” deyince, hocası: “- *Peki öyleyse git, memlekete hayırlı evlatlar yetiştir*” dediği rivayet edilir. Mehmet Emin Efendi, İstanbul'da kendisini çok iyi şekilde yetiştirmiş ve büyük bir âlim olarak Konya'ya dönmüştür. Bir zamanlar okuduğu Ziyaiye Medresesine müderris olmuş ve iki yüzden fazla öğrenciye icazet vermiştir. Ayrıca Şerafettin ve Sultan Selim, daha sonra Kapı ve Aziziye camilerinde vaazlar vermiş, halkı irşat etmiş ve Konya'da “Büyük Aksekili Hoca” namıyla ün yapmıştır.

1889-1906 yılları arasında devamlı ramazanları Edirne'de geçirmiştir. Eski Cami'de vaz-u nasihatlerde bulunmuştur. Edirne'de Edirne eşrafından Kurt Mustafa Efendi'nin, onun vefatından sonra da oğlunun selamlığında kalmıştır. Vaaz verdiği camiler dolup taşardı. Bu hizmetine karşılık her yıl elli altın almıştır. 1922'den itibaren Konya Hilâfeti'l-Aliye Medresesi'nde Fıkıh Usulü dersleri vermiş ve Cumhuriyetin ilk yıllarında on beş lira maaşla emekli olmuştur. Ömer Faruk (1902-1978), Naciye (1913-1950), Hüseyin Feyzi (1891-1960), Tevfik ve Fatma adlarında beş çocuk dünyaya gelmiştir. Büyük Aksekili Hoca Mehmet Emin Efendi, 13 Nisan 1937 tarihinde vefat etmiş ve Musalla Mezarlığı'na defnedilmiştir. Büyük Aksekili Hoca'nın yetiştirdiği öğrencilerinden bazıları şunlardır: Yalvaçlı Ömer Efendi, Müftü Abdullah (Ulubay) Efendi, Akşehirli Ahmet Talat Efendi, Küçük Aksekili Abdullah Hilmi Efendi, Aksekili Mustafa Nazmi Efendi ve oğlu Hüseyin Efendi. Bir ara Hadimli Mehmet Vehbi Efendi de hoca'nın ikinci derslerine devam etmiştir (Uçar & Uçar, 1990, s.277-279; Uz, 2013, s.494; Uz, 2011, s. 26-27; "Aksekili Mehmet Emin Efendi", n.d.).

Mehmet Hilmi Efendi –Müftü (1842-1925)

Şeyh Mustafa Efendi'nin oğlu olup 1258 (1842) yılında Akseki'nin Çimi köyünün Orta mahallesinde doğmuştur. Babası müderris olup ailece “Kocaogulları” diye bilinirdi. Köyünde sıbyan mektebini bitirip aynı yerde bulunan Hacı Mehmet Bey Medresesi'ne girip Boşnakzâde Hacı Mehmet Efendi'den okumaya başlamış ve Câmî'ye kadar okumuştur. Şeyh Mustafazâde Mehmet Hilmi Efendi, 1274 (1858) yılında Konya'ya gidip orada bulunan İrfaniye Medresesi'ne girmiştir. Lâz Hacı Ali Efendi'nin derslerine devamla Mantık, İsaguci ve Tasavvurat okuyup Şubat 1280 (1864) Akşehir'de bulunan Çukur Medrese'ye girmiştir. Burdurlu Mehmet Salim Efendi'den Tasdikât, Şerh-i Akaid, Meanî, Şifâ ve sair ilimleri okumuştur.

Eylül 1284 (1868) tarihinde tekrar Konya'ya gelip burada bulunan Yılanlı, İrfaniye ve Ziyaiyye Medreselerinde tahsilinin son derslerini okuyarak Kadınhanlı Hacı Hüseyin Feyzi Efendi'den Ağustos 1293 (1877) tarihinde icazet almıştır. Rebiülevvel 1319'da uhdesine İbtidâî Hariç Edirne Müderrisliği tevcih olunmuş ve Rebiülahir 1337'de Musıla-i Süleymaniye'ye terfi etmiştir. Çimi köyünün Yukarı Mahallesi'nde bulunan Boşnak Mehmet Reşit Paşa Medresesi'nde ders okuturken 1315'te (1899) fermanla Akseki kazası Müftülüğüne tayin olunmuştur. Ağustos 1335 (1919) tarihinde yaş haddinden Akseki Müftülüğünden emekliye ayrılmıştır (Albayrak, 1996, s.185). Mehmet Hilmi/Tevfik Efendi, 1341/1925 yılında Çimi'de vefat etmiştir. Köyde yatırlardan Şeyh Mehmet Efendi'nin türbesi bitişiğinde medfundur (Özkaynak, 1954, s.176; Enhoş, 1974, s.378).

Mehmet Rifat Efendi (1248-1332/1842-1916)

Esnaftan Mehmet Derviş Ağa'nın oğlu olup 1248 (1842) yılında Akseki'nin Gödene-i Bâlâ mahallesinde doğmuştur. İbtidâî tahsilini bitirip bir müddet medresede Abdurrahman Efendi'den ders gördükten sonra İstanbul'a gidip Fatih dersiamlarından Gürcü Mehmet Sabit Efendi'nin ders halkasına girip 1293'te icazet almıştır. Ders vekâletinden imtihanla tedris ruhsatnâmesi alıp h. 1297'de Fatih Camii'nde derse çıkmıştır. Şaban 1300'de İbtidâî Hariç İstanbul Müderrisliği'ne nail olmuştur (Albayrak, 1996, s.288). H.1321'den 1332'ye kadar Huzur Dersleri muhataplığında bulunmuş ve bu son tarihte Mahreç pâyesine nail olmuştur.

Mehmet Rifat Efendi, Arabî ve Farisî lisanlarını gayet iyi bilir, güzel talik yazardı. İlm-i nucûma da vâkıftı. Tedris ile meşgul olduğundan memuriyette bulunmamıştır. Yalnız Fatih Camii şerifinde sabahları *Buhari-i şerif* okur ve Topkapı Camii şerifinde vaaz ederdi (Mardin, 1951, s.198). Alaiyeli Mehmet Rifat Efendi, 11 S 1334/ 19.12.1915 tarihinde Başçı İbrahim Efendi Medresesinde İstanbul Ruûsunun Mûsıla-i Sahn derecesine nail olmuştur (Kahraman vd., 1998, s.104). Hacı Rif'at Efendi, H. 9 Şaban 1334/ R.29 Mayıs 1332/ 11 Haziran 1916 tarihinde 86 yaşında İstanbul'da vefat etmiştir. Edirnekapı haricinde Otakçılar dergâhı karşısında bulunan kabrinde medfundur (Mardin, 1951, s.866-867; Albayrak, 1996, s.288).

Mehmet Şuhudi Efendi -Müftü (1245/1829-1890 sağ)

Akseki eşrafından Hacı Numan Efendi'nin oğludur. 1245/1829 yılında Akseki'nin Hacı İlyas mahallesinde doğmuştur. 1256/1840 yılı Akseki Nüfus sayımına göre Müderris Hacı Numan Efendi, 43 yaşında ve Hacı İlyas mahallesinde 2 nolu hanede oturmaktadır. Hacı Numan Efendi'nin Mehmet Şuhudi (9) ve Ahmet (3) adlarında iki oğlu ve Musa (22) b. Abdullah adında bir gulamı vardır (NFS.d. 03359, 03, s.2). Medrese tahsilini Marulye ve Konya'da yapan Şuhudi Efendi, tabiat-ı şer'iyeye malik bir zattı. Bilhassa aruzu pek mükemmel kullanırdı. Gazellerinden bir tanesi Antalya Tarihi III adlı eserde yer almaktadır. Şuhudi Efendi, Akseki kazasının kurulması sırasında pek değerli hizmetlerde bulunmuştur. Fıkıh ve meanide üstad olduğu için Akseki'deki medresede müderrislik etmiş, 1306/1890 yılına kadar da Akseki müftüsü olmuştur. Mehmet Şuhudi Efendi, Büyük Camii'de de vaazlar vermiştir (Özkaynak, 1954, s.177-178). Oğlu, Abdullah Habib Efendi (1880-1923)'dir.

Mehmet Sadık Efendi -Müderris (Gelves, 1834-1896)

İmam-Müderris Hüseyin Efendi'nin oğlu olup 1250/1834 yılında Gelves/Dutluca köyünde doğmuştur. 1840 yılı nüfus sayımına göre İmam-Müderris Hüseyin Efendi; 40 yaşında olup Halil (10), Sadık (5) ve Mehmet (2) adlarında üç oğlu ve Zenci Mercan (25) adında bir gulamı vardır (NFS.d. 03359, 21, s.41). Şeyh Hüseyin Efendizâde Müderris Mehmet Sadık Efendi, 1312/1896 yılında vefat etmiştir. Gelves/Dutluca Mezarlığında medfundur. Oğlu, Hüseyin Efendi (1286/1870-1933)'dir.

Mehmet Sadık Efendi (1265-1337/1848-1921)

1265/1848 yılında Sadıklar köyünde doğmuştur. Babası Nakşibendi Şeyhlerinden Hadimli Abdurrahman halifesi Şeyh Hasan'dır. İlk tahsilini Sadıklarda yapmış, babasından Arapça, sarf-nahiv okumuş, Seydişehir'e giderek 1277/1861'de Hacı Abdullah Efendi'den istifaza eylemiştir. 1285/1869'te Konya'da Kadınhanlızâde'den Mantiki ertesi yıl Ödemiş'te Çakır Ahmetzâde'den Şerh-i Akaid ve Hikmet, 1288'de İstanbul'da Şevket Efendi'den yine Akaid okuduktan sonra hocasının vefatı üzerine Fatih dersiamlarından Emirzâde Hacı Mehmet Efendi'den 1292/1876'de icazetname almıştır. 1294/1878'te sıla-i rahim için Sadıklar'a gelen Sadık Efendi, Güzelsu Medresesi'ne müderris olmuş ise de 1299/1883'da kendi köyündeki medresenin ikmalî inşası üzerine burada vazife görmeye başlamıştır. 1316/1890'da Hac farızası ifa eden Sadık Efendi, 1337/1921 senesinde Antalya'da oğlunun yanında kışı geçirmekte iken gözlerine arız olan hastalık sebebiyle köye dönmüş, Antalya-Muratpaşa Camiindeki mev'izeleri, dersleri büyük bir alaka görmüştür.

Hacı Mehmet Sadık Efendi, Millî mücadelemin başlangıcında hayatta idi, mücadelenin meşruiyetine dair bir çok vâzu nasihatte bulundu. Halka böyle zamanlarda cihadın ve buna yardımın ne büyük bir sevap olduğunu telkin etti. Nitekim 1337 senesi Mayıs ortalarında "*Şehitliğin ve Milli Cidalın Faziletleri*" konusunda bir mev'ize sırasında hastalanmış ve orada 15 Mayıs 1337 (1921) tarihinde vefat etmiştir. Kanaatkâr, faziletli bir zattı, 200 kuruş maaşı ile geçinirdi. Muhtelif sureleri tefsirleriyle 70'ten fazla dini ve ahlaki ve içtimai konuda mev'izesi mevcuttur. Hasan Hüsnü Erdem ve Tahir Erdem, bu zatın oğullarıdır (Özkaynak, 1954, s.173-174).

Mehmet Said Efendi (Viranyaka, ö.h.1323/1909)

Şeyh İdris oğullarından Mustafa Efendi (ö.1882) b. Abdullah Efendi (ö.1855) b. Şeyh Mehmet (ö.1818)'in oğludur. Mehmet Said Efendi, Viranyaka Medresesinde müderrislik yapmış ve birçok öğrenci yetiştirmiştir (Uçar & Uçar, 1990, s.109). Ödemiş kazası Müderrisi Emiraşıklar Mustafa Hakkı Efendi (Albayrak, 1996, s.71) ve Mahmutlulu Kadı Hasan Hayreddin Efendi; öğrencileri arasında yer almaktadır. Kadı Hasan Hayreddin Efendi, Müderris Said Efendi'den icazet almıştır (Albayrak, 1996, s.77-78). Tespit edebildiğimiz kadarıyla Akseki yöresinde icazet veren birkaç müderristen biri olan Mehmet Said Efendi; h.1323/1909 yılında vefat etmiştir (Uçar & Uçar, 1990, s.110).

Mustafa Efendi - Şeyh (Sadıklar, 1845-1926)

1845 yılında Akseki'nin Sadıklar köyünde doğmuştur. Babası; Hatip Mustafa oğlu Hüseyin Efendi, annesi ise aynı köyden Hacı Süleyman'ın kız kardeşi Ayşe Kadın'dır. İlk tahsilini köyünde Müderris Ali Efendi'den ve amcası Müderris ve Şeyh Hasan Hilmi Efendi'nin rahle-i tedrisinde yaptıktan sonra babası tarafından Seydişehir'e götürülmüştür. Burada Nakşibendi Şeyhlerinden müderris Hacı Abdullah Efendi (1807-1903)'nin rahle-i tedrisinde uzun süre kalmış ve 1875 yılında 6 tarikatte icazetini alarak hocasının tavsiyesi üzerine Antalya'nın Elmalı kazasına gitmiştir. Elmalı'daki Ömer Paşa Camii'nde çok etkili olan vaaz ve irşatlarına başlamış ve bir yandan da cami yanındaki medresede ders vermiştir.

Elmalı'dan Gurağalar soyundan Hatice isimli bir kadınla evlenen Mustafa Efendi, bir daha köyüne dönmemiştir. 1889 doğumlu oğlu Mehmet, 20 yaşlarında iken Antalya'da vefat etti. Diğer oğlu Muhittin ise daha küçük yaşta öldü ve hayatta kızı Sıdika Hanım (1886-1971)'dan başka evladı kalmadı. Kızı Sıdika Hanım, Osmanlıca okumayı bilirdi. Sıdika Hanım'ın kocası Abdullah'tan olma tek evladı Muhammed Cemil Yegül (1910)'ün 1942 doğumlu Hatice (eşi Durmuş Ertuğrul), 1943 doğumlu oğlu Mustafa Yegül (eşi Zehra) Elmalı Kız Meslek Lisesi Edebiyat Öğretmenliği yaptı. Bunun da Muhammet (d.1973) ve Birgül (d.1972) adında iki çocuğu vardır. Şeyh Mustafa Efendi, Elmalı'da uzun yıllar eğitim ve öğretim hayatında bulunmuş ve yüzlerce öğrenci yetiştirmiştir. Ömer Paşa Camii'nde yıllarca kürsü şeyhliği yapan ve etkili vaazlarıyla halkı aydınlatan Şeyh Mustafa Efendi, 1926 yılında Elmalı'da vefat etmiştir (Uçar & Uçar, 1990, s.276-277).

Mustafa Hakkı Efendi (Emiraşıklar, 1872-1922 sağ)

Ahmet Rüştü Efendi'nin oğlu olup h.1289/1872 yılında Akseki kazasının Emiraşıklar köyünde doğmuştur. Akseki'ye bağlı Viranyaka köyünde medresede tahsile başlamış ve müderris Mehmet Said Efendi'den tedrise başlamıştır. H.1306'da buradan ayrılıp Konya'ya gitmiştir. Orada Aladağlı Hocazâde Hacı Ahmet Efendi'nin ders halkasına girmiş ve h. 1318'de icazet almıştır. H.1319'da Mısır'a gitmiş ve Camiü'l-Ezher'de ulemadan eş-Şeyh Selim eş-Şeyrî, Mısır Müftüsü Şeyh Muhammed Abduh ve Mehmet Habib Efendilerden *Buhârî*, *Esraru'l-Belağâ* ve *Tefsir-i Celâleyn* okumuştur. H.1320'de İstanbul'a gitmiş ve Zincirlikapı'da Kaba Halil Efendi Medresesi'ne kaydolup ikindileri Şehrî Ahmet Ramiz Efendi'nin derslerine devamla başlamıştır. Sabahları da Akaiden Nesefî'nin metnini okumuştur. H.1321'den 1322'ye kadar seyahatle vaktini geçirmiş ve h.1325'te Ödemiş'te teehhül ve tavattun etmiştir. Rebülevvel 1328'de (1910) 200 kuruş maaşla Ödemiş kazası Müderrisliğine tayin olunmuştur (Albayrak, 1996, s.71). Mustafa Hakkı Efendi'nin *Ecmelu's-Siyer li Ekmeli'l-Beşer*, (Marifet Matbaası, İzmir 1340/1924) adlı bir eseri vardır. Müderris Mustafa Hakkı Efendi, ayrıca *Sebîlu'r-Reşâd*'ın "Terbiye ve Ta'lîm" köşesinde bir de makale yayınlamıştır (Hakkı, s. 260).

Mustafa Sıtkı GÖKMEN (1301/1885-1979)

Kadı Abdulgaffar Efendi'nin oğlu olup 1301/1885 yılında Akseki'nin Gödene köyünde doğmuştur. Mustafa Sıtkı Efendi, ilkokulu ve rüştiyeyi bitirdikten sonra özel hocalardan ders almıştır. İstanbul Fatih müderrislerinden Muğlalı Ali Rıza Efendi'den Arap grameri ve dinî ilimler dersleri almıştır. Süleymaniye Medresesinin Fıkıh Bölümünü bitirmiş ve icazetname almıştır. Mustafa Sıtkı Efendi, 01.07.1921 tarihinde Fatih Medresesinde dersiâm olarak göreve başlamış, 8 Şubat 1923-3 Mart 1924 tarihleri arasında dersiâmlık görevi ile birlikte İbtidai Harîç Medresesi İhzar Kismî Arabî muallimliği görevini de yürütmüştür. 28 Ocak 1943 tarihinde Antalya il müftülüğü kâtipliğine, 25 Temmuz 1947 tarihinde Antalya müftü müsevvitliğine, 12 Temmuz 1950 tarihinde Alanya ilçe müftülüğüne ve 26 Nisan 1954 tarihinde Antalya il müftülüğüne tayin edilmiştir. 29 Temmuz 1964 tarihinde emekli olan Mustafa Sıtkı Gökmen, 16 Temmuz 1979 tarihinde vefat etmiştir (Özkaynak, 1954, s.176; Enhoş, 1974, s.405; Antalya İl Müftülüğü, n.d.). Çocukları, Osman (d.1924), Velittin Taip Gökmen (d.1926, veteriner hekim), Sabahat Özbay (Avukat)'dır (Özkaynak, 1954, s.176; Enhoş, 1974, s.405-406).

Naim Efendi -Müderriş (Sarıhacılar, 1782-1840 sağ)

Mehmet Efendi'nin oğlu olup 1782 yılında doğmuştur. 1840 yılı Akseki nüfus sayımına göre Mehmet Efendizâde Müderriş Naim Efendi, 58 yaşında, orta boylu ve Sarıhacılar köyünde 41 nolu hanede oturmaktadır. Müderriş Naim Efendi'nin oğulları; Mehmet (30, Bursa'da ilim tahsilinde) ve Sadık (25)'tir. (NFS.d. 03359, 45, s.93)

Numan Efendi -Müderriş (Hacıilyas, 1797-1840 sağ)

Numan Efendi; 1797 yılında doğmuştur. 1840 yılı Akseki nüfus sayımına göre Müderriş Hacı Numan Efendi, 43 yaşında, orta boylu ve Akseki'nin Hacıilyas mahallesinde 2 nolu hanede oturmaktadır. Müderriş Hacı Numan Efendi'nin oğulları; Mehmet Şuhudi (9) ve Ahmet (3)'tir. Gulamı ise Musa (22) b. Abdullah'tır (NFS.d. 03359, 03, s.2).

Osman Efendi -Hacı Hafız Kara (ö.1303/1887)

Akseki'nin Çimi köyünde dünyaya gelmiştir. Karahafız Hacı Osman Efendi, ulemadan olup Nakşibendi tarikatı Halidi kolu Şeyhi olan Seydişehirli Hacı Abdullah Efendi (1807-1903)'nin Çimi halifesidir (Yıldız, 2015, s.43). Oğlu, Küçük Çimili Hoca Ahmet Fevzi Efendi (1856-1952)'dir. Hacı Hafız Kara Osman Efendi'nin mezar taşı kitabesi şu şekildedir:

Allah Bâkî/ Âmil ve fâzıl/ Ulemâdan Çimili Hacı/ Hafız Kara Osman Efendi/ 1303 (1887) ("Seydişehir ile Akseki-Çimi Arasındaki Gizemli Bağ", 2024)

Said Efendi –Müderriş (Değirmenlik, ö. 1305/1889)

Hatip Musa Efendi b. İbrahim'in oğludur. 1840 yılı Akseki nüfus sayımına göre Manisa'da ilim tahsilinde olan Hatipoğlu Said b. Musa, 30 yaşında, orta boylu, kumral sakallı ve Akseki'nin Değirmenlik köyünde 15 nolu hanede kayıtlıdır (NFS.d. 03359, 03, s.2). Said Efendi; 16 yaşında Manisa'ya tahsile gitmiş ve tam 30 yıl Manisa Muradiye Medresesinde ilim tahsil ettikten sonra Değirmenlik köyüne dönmüştür. 46 yaşındayken, Kör İmam namıyla tanınan Mustafa Efendi'nin kızı Nazife Hanım'la evlenmiştir. Nazife Hanım, çok iyi eğitim almış ve o günün ilmini gayet iyi bilen bir hanımdı (Arslan, 2013, s.33).

19 Şevval 1302/ 1 Ağustos 1885 tarihli bir hatiplik beratına göre Mehmet Said b. Musa; Değirmenlik köyünde bulunan, Abdurrahman Paşa'nın tamir ettirip onardığı ve hutbe kürsüsü koyduğu Hacı Bâli Cami-i Şerifi vakfından, günde yarım akçe ile hitabet görevi 13 Cemaziyelahir 1231 (11 Mayıs 1816) tarihinde uhdesinde olduğunu yazılı beyan etmiştir. Bunun üzerine Mehmed Said Efendi'nin hatiplik beratı, 19 L (Şevval) 1302/ 1 Ağustos 1885 tarihinde yenilenmiştir (Arslan, 2013, s.39-40; Arslan, 2014, s.164-166). Said Efendi, Akseki yöresinde müellif ve müstensih olan tek hatip-müderristir. Mehmet Said Efendi, 1853 yılında yazdığı namaz ve oruç vakitlerini belirleyen Arapça elyazması muvakkitlik kitabı ve ayrıca Yasin suresinin tefsirini yazdığı elyazması risalesi vardır. Müderriş Mehmet Said Efendi, 1305/1889 yılında Değirmenlik köyünde vefat etmiştir. Said Efendi'nin çocukları; Musa Efendi (fakih, hattat), Mehmet Efendi (1324/1908), Hatip Evliya (1883-1949) ve Alime (1327/1911)'dir (Arslan, 2013, s.33-43).

Veli ERTAN (1912-1991)

16 Mart 1912 tarihinde Akseki'nin Sadıklar köyünde doğmuştur. Babası, köyün imam ve hatibi Mehmet Emin Efendi, annesi ise müderriş Mehmet Sadık Efendi'nin kızı Fatma Hanım'dır. İlköğrenimini aynı köyde uzun yıllar öğretmenlik yapan dedesi Veli Efendi'den yaptı. 1923 yılında babasının vefatı üzerine, dayısı Hasan Hüsnü Erdem'in himayesinde Ankara'ya gitmiş, orada Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Medresesi hazırlık sınıfına kaydolmuştur. 1924'te medreselerin kapatılması üzerine Ankara Dârülmuallimîn'in ikinci sınıfına kabul edilmiş, daha sonra orta öğrenimini Antalya'da tamamlamıştır. 1929 yılında öğretmenliğe başlayan Veli Ertan; sekiz ay kadar Antalya Serik Yanköy'de öğretmen yardımcısı olarak çalışmış, orta okul öğretmenliği imtihanını kazanmış ve 1933-1939 yılları arasında İzmir Bornova'da öğretmenlik yapmıştır. 1939 yılında Gazi Eğitim Enstitüsü Pedagoji Bölümü'ne girmiş ve bu bölümü bitirdikten sonra Millî Eğitim Bakanlığı'nın çeşitli kurumlarında öğretmenlik yapmıştır.

1948-1953 yılları arasında Sivas Millî Eğitim Müdürlüğü görevinde bulunmuş, Ankara İmam-Hatip Okulu müdürü iken bakanlıkça meslekî araştırmalar yapmak ve Arapça öğrenmek üzere Bağdat'a gönderilmiştir (1956-1958). Dönüşünde

öğretmenlik görevine devam etmiş, 1962 yılında açılan Konya Yüksek İslâm Enstitüsü müdürlüğüne tayin edilmiştir. On yıl müdürlük yapan Ertan, enstitünün kuruluş ve gelişmesine önemli katkılarda bulunmuş, çeşitli girişimleriyle enstitünün öğretim kadrosunun gelişmesine, öğrencilerin bilgi ve kültür düzeyinin yükselmesine ortam hazırlamıştır. Veli Ertan; 1972’de İstanbul Yüksek İslâm Enstitüsü pedagojik formasyon dersleri öğretmenliğine tayin edilmiş, bu görevdeyken Eylül 1974’te kendi isteğiyle emekliye ayrılmıştır. Veli Ertan, 6-7 Ağustos 1991 gecesi vefat etmiş ve Maltepe Başbüyük Mezarlığı’nda toprağa verilmiştir.

Eserleri: *Hiz. Ömer* (Ankara 1955); *İzahlı Cep İlmihali* (Ankara 1960); *Hiz. Ebû Bekir* (Ankara 1962); *Hiz. Osman* (Ankara 1963); *İslam Ahlâkı* (Konya 1963); *Hiz. Ali* (Ankara 1963); *Ahmed Cevdet Paşa* (Ankara 1964); *Muasır İslâm Ülkeleri Tarih ve Coğrafyası* (Konya 1965); *Ailenin Din Bilgisi* (İstanbul 1967); *Yeni Usule Göre Arapça Dersleri* (İstanbul 1968); *Mehmet Akif’in Hayatı ve Eserleri* (İstanbul 1968); *Afrika’da ve Avrupa’da İslâmiyet* (İstanbul 1968); *Meşhur Şeyhu’l-İslâmlar* (İstanbul 1969); *İstanbul’un Fethi ve Fâtih Sultan Mehmed’in Şahsiyeti* (Konya 1970); *Son Peygamber* (İstanbul 1975); *Ahmet Hamdi Akseki* (Ankara 1988); *Süleyman Çelebi ve Mevlut* (İstanbul, ts.). Veli Ertan’ın ayrıca *Oku, İslâm, Hilâl, Yeşilay, Diyanet, Haksas, Tohum, Millî Kültür* gibi dergilerde pek çok makalesi yayımlanmıştır (Ayhan, 1995, s.308-309).

Yahya Efendi (1845-1914)

Kirişler sülalesinden Ahmet Efendi’nin oğlu olup 1845 yılında Değirmenlik köyünde doğmuştur. Asıl ismi, Ramazan olup “Yahya” adıyla tanınmıştır. Yahya Efendi; Değirmenlik köyü Medresesinde Müderris Said Efendi’den ilim tahsiline başlamış, ardından Seydişehir’deki Hacı Abdullah Efendi Medresesi’nde Müderris Şeyh Hacı Abdullah Efendi (1807-1903)’den tahsilini tamamlayarak icazet almıştır. Müderris Sait Efendi’nin vefatı üzerine Yahya Efendi, 1889 senesinde Değirmenlik köyüne dönmüş ve medresede müderrislik vazifesine başlamıştır. Müderris Yahya Efendi, 1924 yılında Değirmenlik köyünde vefat etmiştir. Yahya Efendi’nin öğrencileri; Susuzşahap köyünden Molla Hasan, Salihler köyünden Molla İbrahim ve Süleymaniye köyünden Hafız Mustafa Efendi’dir (Yıldız, 2015, s.94-95; Arslan, 2013, s. 124-130).

Sonuç

Osmanlı Devleti’nin son dönemlerinde Antalya ili Akseki kazasında bulunan mektep ve medreseler, dağlık ve engebeli bir arazi yapısına sahip yörede ilim ve irfan yuvasına haline gelmiş ve öğrencilerin ilim tahsilinde önemli bir katkı sağlamıştır. Akseki merkez ve köylerindeki hacimce küçük Akseki, Sülles/Güzelsu Mecidiye, Çimi Boşnak Mehmet Reşit Paşa, Sadıklar, Gödene/Menteşbey, Gelves/Dutluca, Viranyaka/Örenyaka, Fersun/Güçlüköy, Sarıhacılar ve Değirmenlik medreselerinde donanımlı âlim müderrisler sayesinde birçok kadı, naib, müftü, dersiâm, kaymakam, paşa ve kamu görevlisi yetişmiş, bu öğrencilerin içinden iki tane de Diyanet İşleri başkanı çıkmıştır.

Özellikle Sülles Mecidiye Medresesinde Müderris Abdurrahman Hilmi Öztekin (1859-1947)’den ders okuyan eski Diyanet İşleri Bakanı Ahmet Hamdi Akseki (1887-1951), Sadıklar Medresesinde Müderris Hacı Mehmet Sadık Efendi (1848-1921)’den ders alan eski Diyanet İşleri Başkanı Hasan Hüsnü Erdem (1889-1974), Çimi Boşnak Mehmet Reşit Paşa Medresesinde Müderris Boşnakzâde Mehmet Efendi (ö.1859)’den ilim tahsil eden Huzur Dersleri muhatabı Fatih Dersiâmı Mahmut Hamit Efendi (1843-1923) ve Gödene Medresesinde Müderris Abdurrahman Efendi’nin öğrencisi Dersiâm Mehmet Rıfat Efendi (1842-1916), Akseki ve köylerinden yetişen önemli şahsiyetlerdir.

Manisa Muradiye Medresesinde ilim tahsil eden Değirmenlik Medresesi Müderrisi Mehmet Said Efendi, Akseki yöresinde kitap ve risaleler telif eden, kitaplar istinsah eden mümtaz bir âlimdir. Viranyaka Medresesi Müderrisi Mehmet Said Efendi ise yörede icazet veren müderrislerden biridir. Sülles Mecidiye Medresesi Müderrisi Hasan Rıfki Efendi ise Huzur Dersleri Muhataplarından dersiâm olup köyüne dönmüş ve bölgedeki talebeleri yetiştirmek için çaba sarfetmiştir. Gödene’de okuyan öğrenciler; genellikle kadılık, naiblik mesleğine öncelik verirken Çimi’de tahsil görenler talebeler ise askerî, dinî ve eğitim alanlarına yönelmişlerdir. Sülles ve Sadıklar Medreselerinden yetişen öğrenciler ise eğitim alanda temayüz etmişlerdir. Akseki ve köylerindeki medreselerde ders veren müderrisler; ekonomik yetersizlikler ve ağır coğrafi koşullar altında öğrencilerin en iyi eğitimi almaları için ellerinden geleni yapmışlar ve her türlü zorluğa göğüs germişlerdir. Bu medreselerde okuyan öğrenciler de bu çabaları boşa çıkarmamışlar, vatanına faydalı bireyler olarak toplumda yer almışlardır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.

Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Albayrak, S. (1996). *Son devir Osmanlı uleması*. İstanbul Büyükşehir Belediyesi Yayınları.
- Arslan, M. (2013). *Son müderris-Yahya Efendi ve cönkü*. İstanbul.
- Arslan, M. (2013). *Konya vilayet salnamelerinde Akseki 1868-1906*. İstanbul.
- Arslan, M. (2014). *Zaman aynasında bir ulu köy Değirmenlik*. İstanbul.
- Arslan, M. (2018). *Akseki kazası nüfus defteri*. İstanbul.
- Arslan, M. (2022). *Osmanlı dönemi Akseki mezar taşları ve kitabeleri*. İstanbul.
- Ayhan, H. (1995). Veli Ertan. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt XI, ss. 308-309). İstanbul.
- Bolay, S. H. (1989). Ahmet Hamdi Akseki. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt II, ss. 293-295). İstanbul.
- Enhoş, M. (1974). *Bütün yönleriyle Akseki ve Aksekililer*. Hüsnütabiat Matbaası.
- Ertan, V. (1995). Hasan Hüsnü Erdem. *TDV İslâm Ansiklopedisi* (Cilt XI, ss. 283-284). İstanbul.
- Hakkı, M. (n.d.). *Ulema-i İslâmiyye ile hasbihal*. Sebîlu'r-Reşâd, 250.
- Koç, İ. (2022). *Şeyhülislamlığa ait üç numaralı telhis defterinin transkripsiyon ve değerlendirmesi (Vr.96-192)* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kahraman, S. A., & Diğerleri (Haz.). (1998). *İlmiyye sâlnâmesi: Osmanlı ilmiyye teşkilâtı ve şeyhülislâmlar*. İşaret Yayınları.
- Milliyet Gazetesi. (1978, Aralık 25).
- Mardin, E. U. (1951). *Huzur dersleri* (Cilt I-III). İsmail Akgün Matbaası.
- Özkaynak, K. (1954). *Akseki kazası tarih-coğrafya-turizm-biyografya*. Akgün Matbaası.
- Öztekin, M. (1981). *Gelecekte Güzelsu tarihine ışık tutacak hatıralar*. İstiklal Matbaası.
- Sümbül, A. (1989). *Evliya Çelebi gibi geze geze Akseki kazası ve köyleri*. Yaylacık Matbaası.
- Seydişehir Toroslar Gazetesi. (2014, Nisan 18).
- Uz, M. A. (2011, Ocak 26). *Aksekilizâde Hüseyin Feyzi Efendi (Akseki bilgin)*. Merhaba Akademik Sayfalar, 11(2).
- Uz, M. A. (2011, Ocak 26). *Akseki Abdullah Hilmi Efendi (Küçük Aksekili Hoca)*. Merhaba Akademik Sayfalar, 11(2).
- Uz, M. A. (2013). *Konya alimleri ve velileri*. Meram Belediyesi Kültür Yayınları; Olgun Çelik Matbaa.
- Yıldız, Ş. (2015). *Seydişehirli Hacı Abdullah Efendi (1807-1903)*. Çizgi Kitabevi.
- Yıldız, Ş. (2017). *Osmanlı ulemasından Mahmut Hamit Efendi*. Akseki Dergisi, 21. Elif Ofset.
- NFS.d. 03359. (1256/1840). [Belgenin başlığı veya açıklaması]. [Arşiv Adı].
- Zerdeci, H. (2008). *Osmanlı ulema biyografilerinin arşiv kaynakları*. Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- İNTERNET KAYNAKLARI**
- Antalya İl Müftülüğü. (n.d.). Ahmet Hamdi Okur. Antalya İl Müftülüğü. <http://www.antalyamuftulugu.gov.tr/?pnum=34&pt=Ahmet%20Hamdi%20OKUR> (Erişim Tarihi: 7 Mart 2016)
- Antalya İl Müftülüğü. (n.d.). Mustafa Sıtkı Gökmen. Antalya İl Müftülüğü. <http://www.antalyamuftulugu.gov.tr/?pnum=35&pt=MUSTAFA%20SITKI%20G%C3%96KMEN>
- Konya'nın Alim ve Hocaları. (n.d.). Aksekili Abdullah Hilmi. Konya'nın Alim ve Hocaları. <http://konyaninalimvehocalari.konyacami.com/aksekili-abdullah-hilmi/>
- Konya'nın Alim ve Hocaları. (n.d.). Aksekilizâde Hüseyin Feyzi Efendi. Konya'nın Alim ve Hocaları. <http://konyaninalimvehocalari.konyacami.com/aksekilizade-huseyin-feyzi-efendi/>
- Konya'nın Alim ve Hocaları. (n.d.). Aksekili Mehmet Emin Efendi. Konya'nın Alim ve Hocaları. <http://konyaninalimvehocalari.konyacami.com/aksekili-mehmet-emin-efendi/>
- Konya'nın Alim ve Hocaları. (n.d.). Çimili Ahmet Fevzi Efendi. Konya'nın Alim ve Hocaları. <http://konyaninalimvehocalari.konyacami.com/cimili-ahmet-fevzi-efendi>
- Seydişehir Toroslar Gazetesi. (2024, Aralık 31). Seydişehir ile Akseki-Çimi köyü arasındaki gizemli bağ. Toroslar Gazetesi. <https://www.toroslargazetesi.com.tr/seydişehir-ile-akseki-cimi-koyu-arasindaki-gizemli-bag-2360-haberi>